

РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА, ДЕМОГРАФІЯ ТА СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА

УДК 332.1

*Мартусенко І.В.,
к.геогр.н, доцент кафедри
економіки підприємств і корпорацій ВНІЕ ТНЕУ,
Ціхановська О.М.,
к.е.н, доцент, завідувач кафедри
економіки підприємств і корпорацій,
Вінницький навчально-науковий інститут економіки ТНЕУ*

ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНОГО РОЗВИТКУ АГРОПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ ВІННИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ

Постановка проблеми. Функціонування сучасного агропромислового комплексу України та її регіонів є стратегічно важливим процесом насамперед тому, що від АПК залежить продовольча безпека держави, тут формується понад 70% товарів народного споживання, даний комплекс забезпечує сировиною не тільки галузі харчової, легкої, фармацевтичної та інших сфер промисловості, а також здатен вносити певні корективи в розвиток альтернативної енергетики й паливної промисловості за рахунок вирощування сировини для альтернативних джерел енергії та виробництва біопалива. Сьогодні АПК України має всі можливості стати основою європейського органічного землеробства. Багато видів продукції вітчизняного агропромислового комплексу є конкурентоздатними не тільки на внутрішніх, а й на зовнішніх ринках. Тож значення комплексу як на національному, так і на регіональному рівнях є, безперечно, істотним, а його функціонування потребує постійного моніторингу з боку науковців та практиків задля пошуку ефективних шляхів подальшого розвитку АПК, вирощування та виробництва конкурентоздатної сільськогосподарської продукції, екологізації сільськогосподарського виробництва, забезпечення позицій сталого розвитку, поглиблення спеціалізації, що здатна примножити ефективність функціонування окремих ланок АПК, особливо в межах регіонів тощо й актуальність таких пошуків не викликає сумніву.

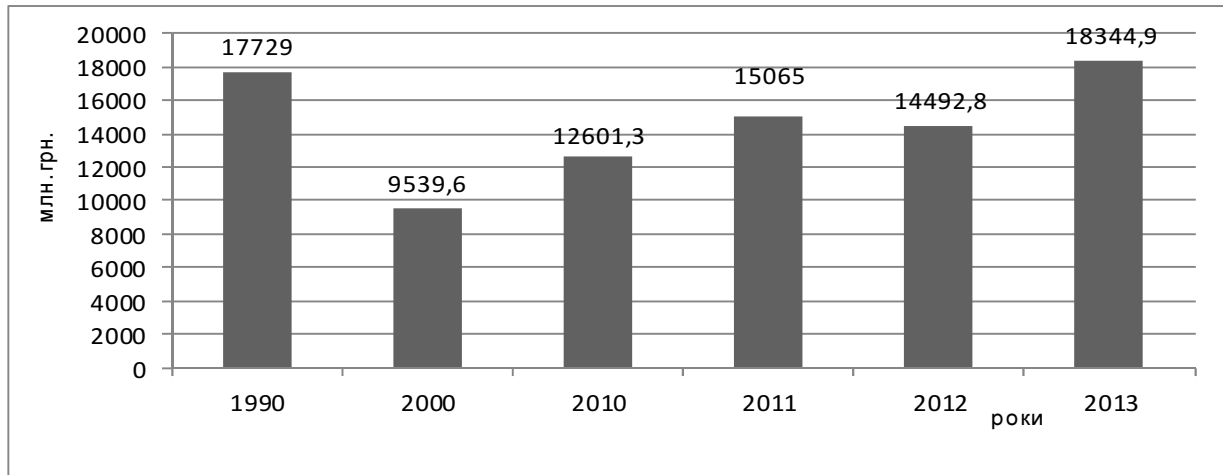
Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематиці становлення, функціонування та розвитку агропромислового комплексу присвячено велику кількість праць провідних науковців і практиків, серед яких: В. Бондаренко, В. Валентинов, П. Гайдуцький, М. Дем'яненко, С. Зоря, І. Кириленко, З. Кадюк, М. Корецький, І. Лукінов, В. Месель-Веселяк, П. Макаренко, І. Михасюк, А. Мельник, О. Могильний, В. Назаренко, Б. Пасхавер, М. Павлишенко, Б. Погрішук, Н. Попова, П. Саблук, О. Онищенко, Т. Осташко, О. Шпичак, А. Юзефович, В. Юрчишин, М. Янків та багато ін. Роботи згаданих вчених характеризуються різноплановістю та глибиною проведених досліджень і є підґрунтям для подальшого наукового пошуку прогресивних напрямків удосконалення функціонування АПК [2; 3; 4; 5]. Адже сучасний динамічний розвиток національного господарства, його невідпинна інтеграційна спрямованість, швидкі зміни ринку, вимагають безперервного аналізу як теперішнього стану усіх ланок та галузей, так і розробки стратегічних пріоритетів розвитку на майбутнє, зокрема і для агропромислового комплексу національного та регіонального рівня.

Постановка завдання. Метою даного дослідження є: по-перше, здійснення всебічного аналізу функціонування, розвитку та проблем АПК Вінницької області в динаміці; по-друге, визначення напрямків покращення та стратегічних пріоритетів подальшого зростання комплексу на Вінниччині в умовах ринкових перетворень в Україні. Завданням дослідження є пошук й обґрунтування можливостей та перспектив щодо підвищення ефективності та вдосконалення розвитку агропромислового комплексу регіонального рівня.

Виклад основного матеріалу дослідження. Вінниччина має один із найпотужніших серед регіонів України агропромисловий комплекс, який демонструє високі темпи розвитку. Позиції Вінницької області серед регіонів України у виробництві основних видів продукції у 2013 році наступні: область посідає I місце за обсягами виробництва: валової продукції сільського господарства; цукрових буряків; картоплі; плодово-ягідної продукції; молока, та II місце за обсягами виробництва зернових культур. Питома вага обсягів виробництва продукції сільського господарства Вінницької області зросла з 6,4% в 2012 році до 7,0% в 2013 році [1]. Область має 2 млн. га сільськогосподарських угідь, з них 1725 тис. га ріллі, 51,5 тис. га багаторічних насаджень. Потенціал агропромислового комплексу

регіону визначається наявністю 728 сільськогосподарських підприємств; 1612 фермерських господарств; 290,3 тисяч одиниць особистих селянських господарств; близько 130 підприємств харчової та переробної промисловості; біля 400 малих переробних підприємств й 103 агросервісних підприємства та організації. Науковий потенціал комплексу налічує чотири науково-дослідних станції, Інститут кормів і сільського господарства «Поділля» НААН, Вінницький національний аграрний університет та 8 його коледжів і технікум ВНАУ.

Регіональний АПК продовжує зберігати позитивну динаміку сільськогосподарського виробництва, так обсяг виробництва сільськогосподарської продукції в 2013 році зріс на 16% (рис. 1) [8].

Рис. 1. Виробництво валової продукції сільського господарства Вінницької області по всіх категоріях господарств за 1990-2013 рр., млн. грн. (в порівнянних цінах 2010 року)

Джерело: авторська розробка

Як видно з рис. 1, за 23 роки функціонування АПК, виробництво валової продукції сільського господарства Вінницької області по всіх категоріях господарств зросло на 616 млн. грн. Особливо позитивними є тенденції останніх років, так з 2012 по 2013 рр. забезпечено приріст виробництва на 26,6%, в тому числі в сільськогосподарських підприємствах – на 33,5%, у господарствах населення – на 18,6% [1].

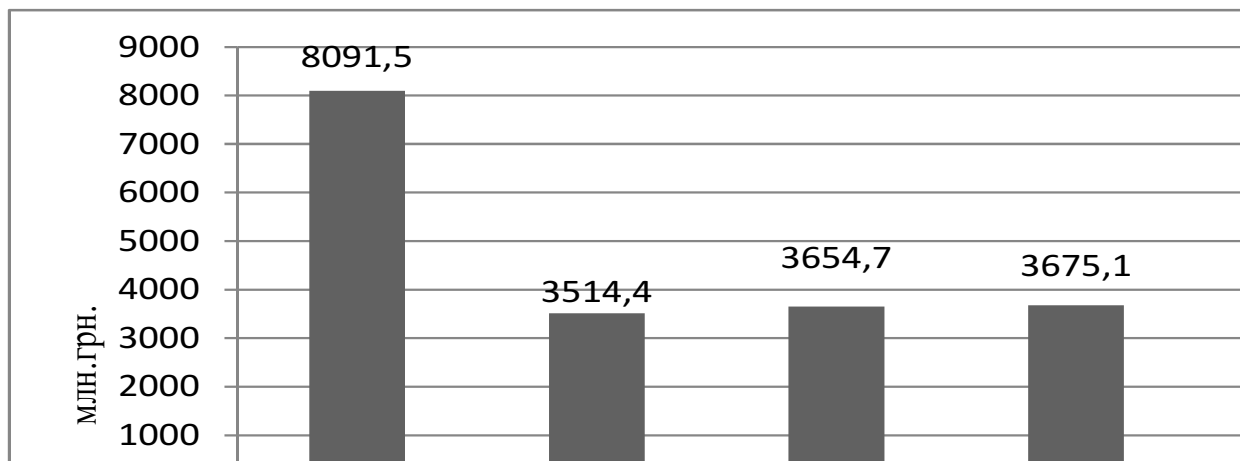
В галузі рослинництва обсяги виробництва продукції за 2013 рік зросли: в порівнянні з 2010 роком на 55,7%; із 2012 роком – на 23,1 %. Загалом 2013 рік був сприятливим для хліборобів Вінниччини. Отримано зростання валових зборів та урожайності всіх без винятку сільськогосподарських культур. Зафіксовано найвищий валовий збір зернових за всю історію Вінниччини в обсязі понад 4,8 млн. тонн. Значну частку валового збору зерна забезпечила кукурудза, збір якої у 2013 році становив понад 2,8 млн. тонн, або на 1,1 млн. тонн більший ніж у 2012 році. Найбільші валові збори зернових отримано в Хмельницькому районі – понад 325 тис. тонн, Бершадському – понад 293 тис. тонн та ще в семи районах області від 200 до 250 тис. тонн. Урожайність кукурудзи в 2013 році в середньому по області склала 80,4 ц/га, або на 21,9 ц/га вища ніж у 2012 році. Найвищу урожайність кукурудзи отримали господарства Гайсинського – 95,1 ц/га та Калинівського – 91,6 ц/га районів. Загалом зернове господарство Вінниччини є визначальним та важливим інструментом міжгалузевих пропорцій як в АПК, так і в економіці Вінницької області. Для сільськогосподарських товаровиробників області зерно є основним джерелом доходів, що є запорукою подальшого ведення ефективного виробництва. За обсягами виробництва зернових Вінниччина в 2013 році зайняла друге місце серед регіонів України. Крім того, валовий збір соняшнику склав 512,7 тис. тонн, або на 159,4 тис. тонн більше ніж у 2012 році, ріпаку – 252,5 тис. тонн (на 131,7 тис. тонн більше), сої – 197,2 тис. тон (на 24,7 тис. тонн більше), овочів – 475,9 тис. тонн (на 120,9 тис. тонн більше) [8].

Вирощування цукроносів є галуззю спеціалізації агропромислового виробництва Вінницької області, хоча валовий збір цукрових буряків в динаміці має тенденцію до зниження. Так у 2011 році показник валового збору цукрових буряків склав 3012,7 тис. тонн, а в 2013 обсяги знизались до 2562,3 тис. тонн, станом на 2013 рік урожайність цукросировини склала більше 2,6 млн. тонн, проте виробництво цукру цукровими заводами також знижується: у 2011 році – 439,4 тис. тонн, в 2013 році – 299,1 тис. тонн. Згадані особливості цукрового підкомплексу характерні тому, що державні управлінські структури не мають значного впливу на кон'юнктуру ринку цукру в Україні, що фактично проявляється у значних коливаннях цін на цукрові буряки та цукор в залежності від погодних умов, урожайності та площ посівів цукрових буряків.

Вінниччина є найпотужнішим регіоном України по виробництву продукції садівництва, її переробки та вирощування посадкового матеріалу. За минулий рік посаджено 880 га

високоінтенсивних садів. Валовий збір плодючої продукції склав понад 246 тис. тонн при урожайності – 123,7 ц/га. Розвиток галузі садівництва великою мірою залежить від належного функціонування інфраструктури для збереження плодючої продукції. Область має в розпорядженні 46 фруктовосховищ загальною потужністю 55 тис. тонн. В 2013 році на Тиврівщині введено в дію фруктовосховище потужністю 800 тонн. В 2014 році розпочато будівництво 2 фруктовосховищ загальною потужністю 5,6 тис. тонн.

Надзвичайно важливу роль в розвитку агропромислового комплексу Вінниччини відіграє галузь тваринництва. В Україні Вінниччина займає перші місця по виробництву молока, за всіма категоріями господарств та чисельності поголів'я великої рогатої худоби, в тому числі корів. У тваринництві в 2013 році обсяги виробництва валової продукції, в порівнянні з аналогічним періодом минулого року, нарощено на 35,5% (рис. 2). Як видно з рисунку, має місце сповільнення розвитку тваринницької галузі (пожвавлення в 2011-2013 роках є позитивним моментом), а фактори, що пригальмовують дане виробництво, це, перш за все, відсутність стабільності, державної підтримки сільгоспвиробників, непрогнозована цінова політика, слабкорозвинена експортна спрямованість та експортний потенціал, а отже й нестача достатньої кількості ринків збуту.

Рис. 2. Виробництво валової продукції тваринництва по всіх категоріях господарств Вінницької області за 1990-2013 рр., млн. грн. (в порівнянних цінах 2010 року)

Джерело: авторська розробка

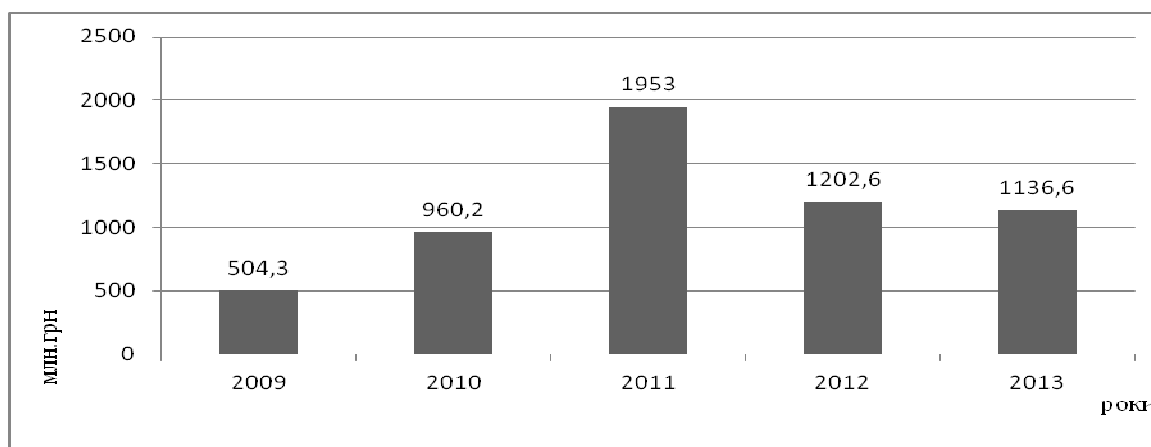
Найважче аграрії розвивають скотарство, адже тут потрібен і час, і фінансові ресурси, децю краща ситуація з свинарством та птахівництвом – за специфікою вони привабливі для інвесторів, тому що за відносно короткий час можливо повернути вкладені кошти й навіть отримати прибуток [7]. Так у Вінницькій області всіма категоріями господарств у 2013 році (у порівнянні з 2012 роком) нарощено поголів'я тварин ВРХ на 1,6 тис. голів, в тому числі корів – на 1,6 тис. голів, овець та кіз – на 2,0 тис. голів, а птиці – на 9,5 млн. голів, тобто різниця суттєва. Всього усіма категоріями господарств області в 2013 році вироблено 856,6 тис. тонн молока, м'яса (реалізація) – 254,5 тис. тонн, яєць – 804,8 млн. штук [1]. В порівнянні з 2012 роком, нарощено обсяги виробництва молока на 9,2 тис. тонн (1,1 %), м'яса (реалізація) – на 131,5 тис. тонн (у 2,1 раза). Обсяги виробництва яєць за цей період зменшено на 1,4 млн. штук (0,2%). Незаперечним є той факт, що тваринницька галузь потребує всебічної підтримки, а держава повинна спонукати виробників піднімати стандарти виробництва продукції тваринництва до рівня тих компаній, які вивозять свою продукцію за кордон.

На відміну від загальноукраїнських тенденцій, агропромисловий комплекс області має значний експортний потенціал. За 2013 рік з області експортовано продукції агропромислового комплексу на суму більше 346 млн. дол. США. У 2013 році активізувалось залучення кредитних ресурсів в сільськогосподарське виробництво. Підприємствами АПК залучено в банківських установах 1084 млн. грн. кредитних коштів (за даними управління Національного банку у Вінницькій області), що у 1,9 раза більше ніж у 2012 році [8]. При цьому середньозважена відсоткова ставка знизилась з 21,5% до 18,2%. Прогнозований рівень рентабельності сільгоспвиробництва у Вінницькій області складає близько 20,5% (станом на 2013 рік). В області на 100% сформовано регіональні ресурси продовольчого зерна в кількості 210 тис. тонн, та незнижувальний запас зерна в обсязі 67,0 тис. тонн. З метою забезпечення населення області продуктами харчування за цінами виробників на Вінниччині проведено більше чотирьох тисяч ярмарків, на яких реалізовано продукції більше ніж на 100 млн. грн.

З метою вирішення соціальних проблем у сільській місцевості, яка є основою розвитку АПК, в області в 2013 році проводилось укладання соціальних угод між сільськими та селищними радами та суб'єктами господарювання, які здійснюють господарську діяльність на їх території. Протягом року в області 690 місцевими територіальними громадами укладено 2889 соціальних угод, за якими

надійшло 71,2 млн. грн. коштів на вирішення соціальних проблем села. В області, у сільській місцевості, продовжується розвиток кооперації, створено 86 сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів. Обласною державною адміністрацією здійснюється впорядкування ринку заготівлі, перевезення та переробки молока, активно організуються молокозаготівельні пункти в сільській місцевості, що є запорукою створення нових робочих місць. Так в області створено 741 стаціонарний молокозаготівельний пункт, в тому числі з початку 2013 року введено 176 нових молокопунктів. Для закупівлі молока в невеликих населених пунктах та його охолодження встановлено 840 холодильних камер. Упорядкування системи заготівель молока від господарств населення дало змогу утримати закупівельну ціну на нього і навіть її збільшити. Рівень закупівельних цін від господарств населення протягом 2013 року в порівнянні з 2012 роком постійно зростає і становить сьогодні на молоко I-го ґатунку 2,80-3,19; II-го ґатунку 2,60-2,90 грн. за 1 кг.

В агропромисловому комплексі Вінниччини продовжується активізація інвестиційної діяльності, на території області знаходяться в стадії реалізації та будуть реалізовуватися в найближчій перспективі 100 інвестиційних проектів на суму понад 15,5 млрд. грн., спрямованих на розвиток галузі рослинництва, будівництво нових та реконструкцію існуючих тваринницьких комплексів, елеваторів, сховищ для зберігання овочів, картоплі та плодів, введення в дію нових потужностей переробних підприємств. За 2013 рік в сільському господарстві області використано 693 млн. грн. капітальних інвестицій (рис. 3), що в порівнянні з 2011 роком (1305,4 млн. грн.) є меншим обсягом, адже в 2011 році значний обсяг інвестиційних ресурсів було направлено на реалізацію проекту по будівництву птахокомплексу «Вінницький бройлер» у м. Ладижин Тростянецького району.

Рис. 3. Динаміка капітальних інвестицій в сільське господарство Вінницької області за 2009-2013 роки (млн. грн.).

Джерело: авторська розробка

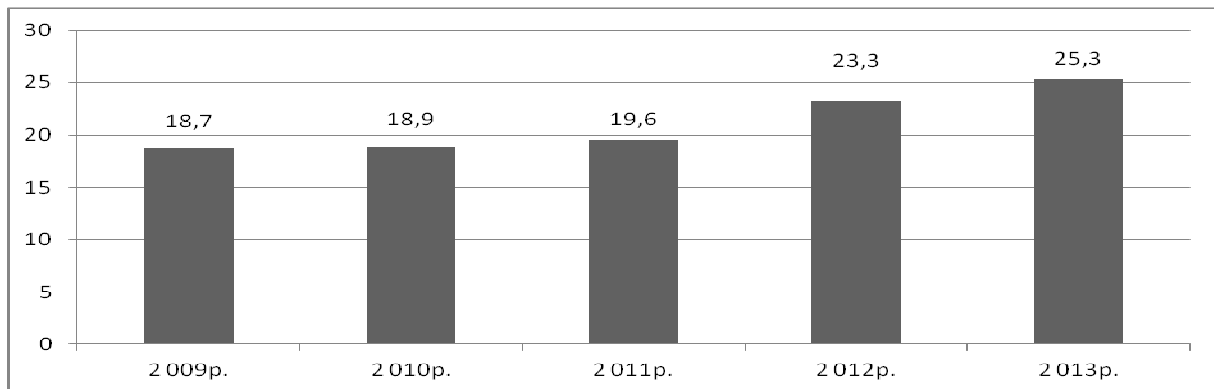
Спеціалізація проекту «Вінницький бройлер» це виробництво м'яса курей-бройлерів під ТМ «Наша Ряба». Кошторисна вартість даного проекту – 9,6 млрд. грн. Потужності птахофабрики наступні: 450 тис. тонн м'яса на рік; завод з виготовлення готових м'ясних продуктів; два елеватори зі зберігання зерна соняшнику та кукурудзи; комбикормовий завод потужністю 1,5 млн. тонн продукції на рік; олійно-екстракційний завод потужністю переробки 1,5 тис. тонн соняшнику на добу. Завдяки остаточній реалізації інвестиційного проекту у м. Ладижин буде створено біля 10 тисяч нових робочих місць. Комбінат використовуватиме сировинну зону в обсязі біля 50 тис. га сільськогосподарських угідь на території Гайсинського, Тростянецького та Тульчинського районів області. Термін реалізації проекту: 2010 -2018 рр. В 2013 році введена в дію перша лінія на 110 тис. тонн, в 2014 році – заплановано ввести другу лінію на 110 тис. тонн продукції [7].

Починаючи з 2009 року, обсяги прямих іноземних інвестицій в сільське господарство Вінницької області постійно зростає (рис. 4). Так в галузь сільського господарства в 2011 році інвестовано 19,6 млн. дол., в 2013 році 25,3 млн. дол. США прямих іноземних інвестицій, приріст їх за рік становить 0,3 млн. дол. США.

В молочному скотарстві області в 2013 році завершено будівництво 2-х приміщень молочного комплексу потужністю 590 гол./місць та реконструйовано 27 молочнотоварних ферм загальною потужністю 5240 гол./місць. В м'ясному скотарстві в 2013 році завершено реконструкцію 9 приміщень для відгодівлі ВРХ загальною потужністю 1540 гол./місць. В свинарстві завершено реконструкцію 7 свинопунктів загальною потужністю 7,1 тис. гол./місць [1].

Для забезпечення розвитку інфраструктури зернового ринку в області в 2013 році введено в експлуатацію 3 елеватори загальною потужністю 131 тис. тонн зберігання зерна. Для збереження плодово-ягідної продукції в 2012 році було введено в експлуатацію фруктосховище потужністю 800 тонн.

Агроформуваннями області за минулий рік придбано 988 одиниць сільськогосподарської техніки на суму 416 млн. гривень, в тому числі придбано 225 одиниць тракторів та 66 зернозбиральних комбайнів.

Рис. 4. Обсяги прямих іноземних інвестицій в сільське господарство Вінницької області за 2009-2013 рр. (млн. дол. США)

Джерело: авторська розробка

Агропромисловий комплекс Вінницької області виступає основою для розвитку конкурентоздатної харчової промисловості, яка завжди вважалася для регіону пріоритетною та стратегічно важливою галуззю, що здатна сьогодні забезпечити не тільки запиту внутрішнього ринку, а й поступово займає власне місце в переліку експортно-орієнтованих галузей із виробництва продуктів харчування. Доступність харчових продуктів, їх якість та екологічність гарантували Вінниччині вагомую роль в забезпеченні продовольчої безпеки держави, виступають індикаторами її соціальної стабільності. Індекс виробництва промислової продукції по харчовій галузі області у 2013 році (в порівнянні з 2011 роком) складає 110,8%. Підприємствами харчової та переробної промисловості реалізовано продукції на суму понад 10 млрд. грн., що складає 50% до всієї реалізованої продукції промисловості області.

Значні обсяги виробництва припадають на молокопереробну галузь. За 2013 рік молокопереробними підприємствами збільшено виробництво сирів жирних – на 40,2%, масла вершкового – на 19,2%, молочних продуктів – на 13,4%. Серед підприємств цієї галузі лідерами ринку не тільки Вінницької області, а й інших регіонів України, є ТОВ «Люстдорф», ТОВ «Гайсинський молокозавод», ПАТ «Бершадьмолоко», Тульчинська та Крижопільська філії ТОВ «Інтерфуд», ПрАТ «Літинський молокозавод» та інші, які провели реконструкцію та модернізацію виробництва та забезпечують внутрішній і зовнішній ринки високоякісною, конкурентоздатною продукцією. Також, для забезпечення потреб населення та промислового виробництва молочною продукцією на території нової кондитерської фабрики №2 ПАТ «Вінницька кондитерська фабрика» завершується будівництво нового молочноконсервного комбінату потужністю переробки 600 тонн молока за добу.

Підприємствами м'ясопереробної галузі області впродовж 2011-2013 років збільшено виробництво м'яса свійської птиці (свіжого та охолодженого) в 2,3 рази, ковбасних виробів – на 11,6%. Ефективно й прибутково працювали такі виробники, як ПАТ «Барський птахокомбінат», ПП «Гайсинм'ясокомбінат», ТОВ «Літинський м'ясокомбінат», ПАТ «Птахокомбінат «Бершадський», ТОВ «Тульчинм'ясо», ТОВ «Вінницька птахофабрика» м. Ладижин.

Підприємствами олійножирової галузі області збільшено виробництво олії нерафінованої на 45,7%. Найпотужнішим виробником цього виду продукції є ПАТ «Вінницький олійножировий комбінат». У липні 2013 року на підприємстві завершено будівництво нового олійно-екстракційного заводу вартістю понад 380 млн. грн.

Щорічно нарощує обсяги виробництва ПАТ «Вінницька кондитерська фабрика», вироби якої користуються попитом не лише в Україні, а й за її межами. ПрАТ «Вінницька харчосмакова фабрика» спеціалізується на виробництві хрону, гірчиці, кетчупів, оцту, сухих сніданків, які постійно реалізуються в торговельній мережі м. Вінниця та районів області. Для забезпечення потреб населення борошном та крупами в області працюють ТОВ «Вінницький хлібокомбінат №2», ПрАТ «Вінниця-млин», ВП «Гайсинський КХП», ПАТ «Концерн Хлібпром», ТОВ «Вінницький крупзавод», ПАТ «Козятинхліб» та інші.

Потужними підприємствами з переробки овочів та фруктів є ПАТ «Могилів-Подільський консервний завод», ТОВ «Агрона Фрут Україна», ТОВ «Пфаннер-Бар», ТзОВ «Яблуневий дар» м. Липовець, ТОВ «Еко-Сфера» м. Калинівка. У 2011-2013 роках в області працювало 9 цукрових заводів, якими від початку виробництва було прийнято 2331,3 тис. тонн, перероблено – 2261,7 тис. тонн цукрових буряків та вироблено 296,3 тис. тонн цукру.

Загалом, зазначимо, що харчова галузь регіону представлена такими відомими на всю Україну брендами, як: «Т-молоко», «На здоров'є», «Буренка» (ТОВ «Люстдорф» – Іллінецький район); ТМ «Авіс» –

майонези, олія, інші харчові добавки (ТОВ «Авіс», м. Вінниця); ТМ «Вінні» – натуральні соки (ТОВ «Вініфрут», Калинівський район); «Тулчинка» – вершкове масло та ТМ «Тулчин» – м'ясо-ковбасні вироби (ТОВ «Тулчинський маслосирзавод» та Тулчинський мясокомбінат); ТМ «Білозгар» – тверді сири (ПАТ «Літинський молокозавод»); ТМ «Регіна» – мінеральні води (ПрАТ «Мурованокуриловецький завод мінеральної води «Регіна»); ТМ «Караван» – солодка та мінеральна вода (ТОВ «Панда», м. Вінниця); ТМ «Roshen» – цукерки та кондитерські вироби (ПАТ «Вінницька кондитерська фабрика»); ТМ «Віолія» – олія (ПАТ «Вінницький олійножировий комбінат»); та багато інших підприємств, які випускають м'ясні вироби, мінеральні води, консерви, хлібобулочні вироби, молочну продукцію тощо.

Підсумовуючи вищезазначене, відмітимо, що стратегічними пріоритетами розвитку агропромислового комплексу Вінниччини є, перш за все: 1) дотримання науково-обґрунтованої системи сівозмін сільськогосподарських культур та розширення посівних площ під кукурудзою та цукровим буряком; 2) розвиток молочного скотарства, будівництво нових та реконструкція діючих молочнотоварних ферм, впровадження інноваційних технологій виробництва молока; 3) підтримка малого та середнього бізнесу на селі, розвиток сільськогосподарської обслуговуючої кооперації та підтримка розвитку сільських територій [1; 8].

Висновки з проведеного дослідження. В економіці Вінницької області зокрема, та України загалом, агропромисловий комплекс великою мірою визначає соціально-економічне становище суспільства. Його сучасний розвиток супроводжується складними процесами, що в значній мірі визначаються незадовільним фінансовим станом багатьох сільськогосподарських підприємств та їх інфраструктури. Сільське господарство області є перспективною, й одночасно, нестабільною галуззю, яка є залежною і від природно-кліматичних умов, і від кон'юнктурних ринкових коливань, і від фінансово-економічного становища держави та її регіонів; має певні проблеми в забезпеченні сучасною технікою та новими технологіями, що призводить до зниження показників продуктивності виробництва. Проте, незважаючи на низку проблемних моментів розвитку АПК Вінницької області, даний комплекс має значний як економічний, так і суспільний потенціал, здатен виробляти екологічну, якісну, конкурентоспроможну сільськогосподарську продукцію для задоволення потреб регіонального, державного та навіть світового ринку. Подальше функціонування АПК Вінницької області повинно відбуватися на основі ефективного використання наявного агропромислового потенціалу території з врахуванням стратегічних пріоритетів його розвитку, а саме: технічне та технологічне переоснащення галузі; нарощення обсягів виробництва зерна, розвиток інфраструктури зернового ринку; нарощування обсягів виробництва картоплі та овочів, розвиток інфраструктури для їх збереження; розвиток галузі садівництва; подальший розвиток та інноваційність бурякоцукрового виробництва; розвиток молочного скотарства; побудова інтегральних об'єднань в харчовій промисловості; подальший розвиток аграрного ринку та сільськогосподарської кооперації; та комплексний розвиток сільських територій.

Бібліографічний список

1. Агропромисловий комплекс Вінницької області // Щорічний звіт Департаменту агропромислового розвитку Вінницької облдержадміністрації. – Вінниця: ДАПР ВОДА, 2014. – 10 с.
2. Кадирус І.Г. Теоретичні аспекти формування конкурентної стратегії аграрних підприємств / І. Г. Кадирус, Л. М. Курбацька // Агро Світ. – 2014. – № 1. – С. 3-5.
3. Ключко В.М. Шляхи підвищення ефективності АПК України / Ключко В.М. // Економіка АПК. – 2013. – № 1. – С. 45-51.
4. Лузан Ю.Я. Сучасні проблеми та основні фактори розвитку аграрного сектору України / Ю.Я. Лузан // Економіка АПК. – 2014. – № 6. – С. 5-11.
5. Саблук П.Т. Організаційно-економічна модернізація аграрної сфери ; за ред. П.Т. Саблука. – К.: ННЦ «Ін-т аграр. екон.», 2011. – 342 с.
6. Столяров В.В. Формування стратегії розвитку аграрного сектору економіки в умовах глобалізації / В.В. Столяров // Економіка АПК. – 2014. – № 4. – С. 18-23.
7. Офіційний сайт інформаційно-аналітичної газети підприємців АПК «Агробізнес сьогодні». – Режим доступу : <http://www.agro-business.com.ua/2010-06-11-12-53-11/1105-2012-06-20-12-47-09.html>.
8. Офіційний сайт Департаменту агропромислового розвитку Вінницької облдержадміністрації. – Режим доступу : http://www.vin.gov.ua/web/upravlinnya/web_upr_apk.nsf/webgr_view/GrPGLD9?OpenDocument&count=10&RestrictToCategory=GrPGLD9

References

1. "Agricultural complex of Vinnitsa region" (2014), *Shchorichnyi zvit Departamentu ahropromyslovoho rozvytku Vinnitskoi oblдержadministratsii* [The annual report of the Agricultural Development Department of Vinnytsia Regional State Administration], DAPR VODA, Vinnytsia, Ukraine, 10 p.
2. Kadyrus, I.H., Kurbatska, L.M. (2014), "Theoretical aspects of the formation of competitive strategy of agricultural enterprises", *Ahro Svit*, no. 1, pp. 3-5.

3. Klochko, V.M. (2013), "The ways of improving the efficiency of AIC in Ukraine", *Economika APK*, no. 1, pp. 45-51.
4. Luzan, Yu.Ya. (2014), "Current problems and the main factors of the agricultural sector development in Ukraine", *Economika APK*, no. 6, pp. 5-11.
5. Sabluk, P.T. (2011), *Orhanizatsiino-ekonomichna modernizatsiia ahrarnoi sfery*, [Organizational and economic modernization of agricultural sphere], NNTs «In-t ahrar. ekon.», Kyiv, Ukraine, 342 p.
6. Stoliarov, V.V. (2014), "Forming the development strategy of the agricultural sector of the economy in the context of globalization", *Economika APK*, no. 4, pp. 18-23.
7. The official website of the information and analytical newspaper of entrepreneurs of AIC "Agricultural business today", available at: <http://agro-business.com.ua/2010-06-11-12-53-11/1105-2012-06-20-12-47-09.html>.
8. The official website of the Agricultural Development Department of Vinnytsia Regional State Administration, available at: http://vin.gov.ua/web/upravlinnya/web_upr_apk.nsf/webgr_view/GrPGLD9?OpenDocument&count=10&RestrictToCategory=GrPGLD9

Мартусенко І.В. Ціхановська О.М. ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНОГО РОЗВИТКУ АГРОПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ ВІННИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ

Мета: здійснення всебічного аналізу функціонування, розвитку та проблем АПК Вінницької області в динаміці та визначення напрямків покращення та стратегічних пріоритетів подальшого зростання комплексу у Вінницькій області в умовах ринкових перетворень в Україні.

Методика дослідження. Методика дослідження ґрунтувалась на загальноприйнятих методах економічних досліджень: абстрактно-логічний, монографічний, порівняння.

Результати. В процесі проведених досліджень здійснено оцінку сучасного стану розвитку агропромислового комплексу Вінницької області. Встановлено, що агропромисловий комплекс області здатний сьогодні забезпечити не тільки запити внутрішнього ринку, а й поступово займає власне місце в переліку експортно-орієнтованих галузей із виробництва продуктів харчування. Проаналізовано інфраструктурне забезпечення функціонування високотехнологічного сільського господарства. Розглянуто проблеми інвестиційної привабливості сільського господарства та переробної промисловості. Запропоновані заходи по підвищенню ефективності виробництва продукції в агропромисловому комплексі Вінницької області.

Наукова новизна. Розроблено напрямки формування експортноорієнтованого потенціалу агропромислового комплексу Вінницької області шляхом залучення інвестиції в процес його модернізації. Виділено елементи галузевої структури регіонального агропромислового комплексу, окреслено основні передумови розвитку сільськогосподарського виробництва в регіоні. Охарактеризовано стратегічні пріоритети подальшого розвитку АПК Вінницької області.

Практична значимість. Запропоновано напрями розвитку окремих галузей сільського господарства з урахуванням природно-кліматичних умов досліджуваного регіону та розвитку ринкової інфраструктури.

Ключові слова: агропромисловий комплекс, сільськогосподарське виробництво, продукція сільського господарств, експортноорієнтований потенціал.

Martusenko I.V., Tsikhanovska O.M. FEATURES OF MODERN AGRICULTURAL DEVELOPMENT VINNITSA REGION

Purpose. To implement a comprehensive analysis of the operation, development and problems agribusiness Vinnitsa region in the dynamics of the sector and improvement and strategic priorities set for further growth in the Vinnitsa region in terms of market reforms in Ukraine

Methodology of research. Research methodology was based on standard methods of economic research: abstract logic, monographic, comparison.

Findings. During the research assesses the current state of agriculture Vinnitsa region. It has been established that today agricultural complex of the region is able to provide not only the needs of the domestic market but also gradually occupies its own place in the list of export and oriented industries of food production. It has been analyzed infrastructural maintenance of highly technological agriculture functioning. The problems of investment attractiveness of agriculture and processing industry have been considered. It has been proposed measures to improve production efficiency in agricultural complex of Vinnytsia region.

Originality. Developed areas of export-forming potential of agriculture Vinnitsa region by attracting investment in the modernization process are outlined. Items elements structure of regional agriculture is selected, outlines the basic preconditions for the development of agricultural production in the region. Strategic priorities for further development of agriculture Vinnitsa region are characterized.

Practical value. Methodological approaches for the development of certain sectors of agriculture are proposed, taking into account the climatic conditions of the region under study and development of market infrastructure.

Key words: agriculture, agricultural production, agriculture development, agricultural products, export oriented potential.

Мартусенко І.В. Ціхановская А.Н. ОСОБЕННОСТИ СОВРЕМЕННОГО РАЗВИТИЯ АГРОПРОМЫШЛЕННОГО КОМПЛЕКСА ВИННИЦКОЙ ОБЛАСТИ

Цель: осуществление всестороннего анализа функционирования, развития и проблем АПК Винницкой области в динамике и определение направлений улучшения и стратегических приоритетов дальнейшего роста комплекса в Винницкой области в условиях рыночных преобразований в Украине

Методика дослідження. Методика дослідження ґрунтувалася на загальноприйнятих методах економічних досліджень: абстрактно-логічний, монографічний, порівняння.

Результати. В процесі проведених досліджень проведена оцінка сучасного стану розвитку агропромислового комплексу Вінницької області. Встановлено, що агропромисловий комплекс області здатний сьогодні забезпечити не тільки потреби внутрішнього ринку, але й поступово займає своє місце в списку експортно-орієнтованих галузей по виробництву продуктів харчування. Проаналізовані інфраструктурне забезпечення функціонування високотехнологічного сільськогосподарського господарства. Розглянуті проблеми інвестиційної привабливості сільськогосподарського господарства і переробляючої промисловості. Предложені заходи по підвищенню ефективності виробництва продукції в агропромисловому комплексі Вінницької області.

Наукова новизна. Розроблені напрями формування експортного потенціалу агропромислового комплексу Вінницької області шляхом залучення інвестицій в процес його модернізації. Виділені елементи галузевої структури регіонального агропромислового комплексу, визначені основні передумови розвитку сільськогосподарського виробництва в регіоні. Охарактеризовані стратегічні пріоритети подальшого розвитку АПК Вінницької області.

Практична значимість. Предложенний методичний підхід по розвитку окремих галузей сільськогосподарського господарства з урахуванням природно-кліматичних умов досліджуваного регіону і розвитку ринкової інфраструктури.

Ключові слова: агропромисловий комплекс, сільськогосподарське виробництво, розвиток АПК, продукція сільськогосподарського господарства, експортноорієнтований потенціал.

УДК 658.3:364.08

Бурмака Т.М.,
к.е.н., доцент кафедри менеджменту і маркетингу
в міському господарстві,
Харківський національний університет міського господарства
імені О.М. Бекетова

УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ СОЦІАЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА ПІДПРИЄМСТВ СИСТЕМИ ЖИТТЄЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МІСТА

Постановка проблеми. Сучасний стан підприємств системи життєзабезпечення міст характеризується наявністю організаційних проблем процесів функціонування та розвитку, до яких можна віднести зношеність і технологічну застарілість виробничо-технічної бази, невідповідність фінансового стану вимогам ринкової економіки та недостатню ефективність діяльності персоналу, що призводить до неспроможності зазначених підприємств результативно працювати та надавати споживачам послуги належного рівня та якості. Переважну більшість проблем підприємства не в змозі вирішити самостійно – їм потрібна підтримка держави, відповідний рівень фінансування, інвестиції. Однак виправити становище з персоналом, а саме створити сприятливі умови для підвищення ефективності діяльності працівників, покращення стану соціального середовища спроможне кожне підприємство системи життєзабезпечення міста.

Соціальне середовище має забезпечувати персонал всім необхідним для реалізації професійної діяльності, спрямованої на якісний кінцевий результат. Посилення уваги до розвитку соціального середовища підприємств викликано тим, що спостерігається стійке збільшення значення соціальних факторів у підвищенні ефективності діяльності підприємств системи життєзабезпечення міста. Проте недостатність теоретичної бази й практичного досвіду управління соціальним середовищем значно обмежують можливості його ефективного розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню теоретичних, методичних і практичних аспектів функціонування та розвитку підприємств системи життєзабезпечення міст у системі міського комплексу присвячено роботи Г. Губерної, Т. Качали, О. Карлової, О. Лук'янченка, Т. Савельєвої та ін. Предметом вивчення й аналізу вітчизняних і зарубіжних учених були розробка концепції розвитку вітчизняної комунальної містообслуговуючої сфери, сучасні напрями реформування ЖКГ, дослідження стратегічного планування й управління, ціноутворення та тарифорегулювання у сфері життєзабезпечення міст. Однак розвиток соціального середовища підприємств системи життєзабезпечення міста залишився поза їх увагою.

В свою чергу, в наукових працях вчених-економістів досліджувалися або окремі складові соціального середовища підприємств, або певні аспекти управління соціальним розвитком.

До першої групи авторів можна віднести М. С. Дороніну [1], яка запропонувала механізм управління поведінкою та морально-психологічним кліматом на підприємстві. А. В. Литвиненко [2] та